

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM: BAĞIR HERKES DUYSUN SESİNİ Morçatı Vakfı'nın 20.Yılı İçin

"İnsan kötülüğe uğradığında "ben bunu hakedecek ne yaptım ?" diye soruyor. Hiçbir şey. Hayat böyle istediği için. Doğa, Allah, devlet baba, erkekler, güçlüler. İnsan bazen sadece kadın ve çocuk olduğu için yenik düşer."
Şebnem İşigüzel, Kırpıklarımın Gölgesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.99.

Modernitenin çocuğu birinci dalga feminist hareketin de aktörlerinden olduğu toplumsal proje, kadını erkeğe eşitlemeği hedefliyor ve bu bağlamda yasal değişiklikler gerçekleştiriyordu. Modernitenin eleştirisi sürecinin en önemli bileşenlerinden olan ikinci dalga kadın hareketi ise, yasalar da dahil olmak üzere toplumsal ilişkilerdeki ataerkil değerleri deşifre etmeye çalıştı. Her iki hareketin de cinsiyetçi yapıyı dönüştürme çabası ve bu uğurdaki başarıları yadsınamaz. Geleneksel coğrafya ve katmanlardaki istisnalar bir kenara bırakıldığında, artık, özellikle yüzyüze görüşmelerde kadının erkek karşısında ikinci cinsliğini onaylayan tutum bildirenlerin sayısı manidar bir biçimde azalmıştır. Dolayısıyla kadın ve erkek arasında aleni olumsuz ayrımcılık yapmak meşruiyetini, en azından deklarasyonlar bazında önemli bir miktarda yitirmiştir. Bu ayrımı sürdürdüğünü bir biçimde belirtenler dahi, tutumlarını rasyonalize edecek açıklamalarda bulunma gereğini duymaktadırlar çoğunlukla. Gramscien bir terminolojiyle özetlersem, en azından tutum düzeyinde ve tabii modern ortamlarda "kadın-erkek eşitliği" retoriği hegemonik niteliktedir. Oysa söz konusu biçimsel ve içeriksel dönüşümler, diyalektik olarak kendi karşısını da barındırmaktadırlar. Psikolojik bir nitelik arzeden gizli/gizil ataerkilliğin her iki cinsiyeti de belirlemeyi sürdürdüğü, dolayısıyla içkin cinsiyetçiliğin neredeyse hiç sarsılmadığı dikkatlerden kaçabilmektedir. Diğer bir deyişle tutum bazında terennüm edilen "eşitlik", davranışlarda/günlük yaşam pratiğinde doğrulanmamaktadır.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET MEŞRUIYETİNİ YİTİRİYOR:

Kadına yönelik şiddet, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de halen bu üç aşamayı (iki aşamalı kadın hareketi, tutumlarda ataerkilliğin aleni meşruiyetini yitirmesi, özellikle psikolojik/bireysel bazdaki cinsiyetçi tortuların mevcudiyetinin sürmesi) da örnekleyen en bariz sorunlardan birisidir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin modernist reformları içinde kadını erkeğe eşitleyen yasal düzenlemelerde çok kısıtlı yer alan şiddet konusu, toplumsal değerlerin cinsiyetçi niteliğinin tartışıldığı 1980'li yıllardan itibaren hukuka yansımıştır. Türkiye'de kadınların erkek şiddetine karşı ilk başkaldırısı bir grup feminist tarafından 1987'de örgütlendi. Çankırı'da bir yargıç, "kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmemek gerekir" diyerek bir kadının boşanma talebini reddetmişti. Bu karar bir dizi eylemin de başlangıcı oldu. **Dayağa Karşı Kadın Dayanışması** adı altında eylemler gündeme geldi. 17 Mayıs 1987'de Yoğurtçu Parkı'nda bir miting yapıldı ve mitinge katılan yaklaşık 2 bin 500 kadın, "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz", "Haklı dayak yoktur", "Kadınlar! Dayağa karşı dayanışmaya", "Dayak aileden çıkmadır" dedi. Kampanya 4 Ekim 1987'de Edirnekapı'daki Kariye müzesinin bahçesinde o zamana kadar eşine pek rastlanmamış bir şenlikle sürdü. Şenlikte, tartışmalar, şarkılar, oyunlar biraradaydı. 8 Mart 1988'de Cağaloğlu'nda **Geçici Modern Kadın Müzesi** açıldı, bu müze küçümsenen ev işlerini, görmezden gelinen kadın emeğini, gizli yaşamaya zorlandığımız

regl gibi kadınlık hallerimizi görünür kılıyordu. Aynı yıl kolektif biçimde hazırlanan ve kadın tanıklıklarına dayalı "**Bağır! Herkes Duysun!**" Kitabı yayınlandı. 1989 yılı Ocak ayında şiddete maruz kalan kadınların hukuksal ve pratik destek alabilecekleri bir telefon ağı oluşturuldu. Ancak bir süre sonra dayanışma ağlarının da yetmeyeceği, bir sığınanın gerekli olduğu somut biçimde ortaya çıktı. Şiddetle yüz yüze olan kadınlarla dayanışmayı sürdürmek, aile içindeki şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla **1990'da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı** kuruldu.¹ Bu mücadele, çeşitli aşamalardan geçerek ancak 1998'den itibaren ve 2007'de eleştirilere bağlı yeniden düzenlenerek **Ailenin Korunmasına Dair Yasa** başlığıyla hukuka yansdı.²

Tüm eleştiriler bir yana söz konusu yasal dönüşüm önemli bir adımdır ve pek tabii ki Türkiye'nin de imzacılarından biri olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin uluslararası yaptırım gücünden de etkilenmiştir.

Ancak 1960'lardan itibaren dünyada, 1980'lerden itibaren Türkiye'de etkin olan ikinci dalga kadın hareketinin temel çıkış noktalarından biri de biçimsel/yasal dönüşümlerin zihniyet dönüşümüyle örtüşmediği sürece ne denli güdük kaldığıyla ilgilidir. Pek tabii ki, yukarıdaki yasal değişikliğin de örneklediği gibi, değerlerin cinsiyetçi niteliğinin sorgulanması ve önemsenmesi biçimsel değişikliklerin küçümsenmesi ve reddi anlamına gelemez. Ama yasal dönüşüm yetersizdir. Bu yasa bağlamında değerlendirdiğimizde de aynı eleştiri geçerlidir. Öncelikle hukuk bir üst yapı kurumudur; sistemde iktidar olan grupların (sınıf ve/veya cinsiyet) egemenliği altındadır. Dolayısıyla daha yasanın başlığından itibaren mevcut egemenlik ilişkilerine tehdit oluşturmak değil, muhalefeti sistem içinde eritmekle yükümlüdür. Ayrıca bu yasaları uygulayacak olan hukukçular (kadın ya da erkek) ataerkil sistemin değerlerine göre toplumsallaşmışlardır. Bu tespitler ve bağlamında cinsiyetçi kültürle mücadele 1960'lardan itibaren dünya ve 1980'lerden itibaren Türkiye gündemindedir. Seçkin kadın gruplarının başlattığı toplumsal mücadeleyle aile içi şiddet yerel yönetimlerin de gündemine girdi ve Belediyeler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle nüfusu 50 binin üzerindeki yerel yönetimlere Sığınma Evi açma zorunluluğu getirildi. 2004 yılı sonunda iki büyük kampanya bu toplumsal sorunla mücadele etmek üzere hayata geçirildi. Hürriyet Gazetesi'nin başlattığı daha sonra CNNTürk tarafından da desteklenen **Aile İçi Şiddete Son Kampanyası** sorunun kitlelerce olağanlaştırılmasına karşı geniş bir etki alanı buldu. BM'in desteklediği, devlet eliyle yürütülen **Kadına Karşı Şiddeti Şimdi Durdurun Kampanyası** ise, özellikle popüler kimlikler aracılığıyla, yine medya üzerinden şiddetin meşruiyetinin kırılmasına yönelikti.

Tüm bu karşı duruşlar içerisinde en yaygın tepki feodal yapının uzantısı geleneklerin ürünü töre cinayetleri konusunda ortaya kondu. Modern devletin hukuku, geleneksel yapıyı töre cinayetleri konusunda hafifletici neden olarak yorumlamak çelişkisinden vazgeçti.

¹ http://www.morcati.org.tr/tanisalim_bizimoykumuz.html (13 Temmuz 2008)

² Yasanın kadını şiddete karşı korumak başlığıyla değil de, aileyi korumak adına çıkması bile konunun mevcut ataerkil yapıya ters düşmemek özeniyle hukuka yansdığı göstermektedir. Zaten sözkonusu yasadan yalnızca evli kadınların yararlanabilmesi de, ataerkil sistemin en iyi üretim ve yeniden üretim merkezi olarak aile kurumunun bir kez daha yüceltilmesi anlamına gelmektedir. Aile kurumunun eşitsizlikler üzerine kurulu sistemdeki merkezi rolüyle ilgili en temel tezlerden biri F.Engels tarafından geliştirilmiştir. Engels'e göre aile kurumu eşitsizliğin yeşerdiği uygun ortam olmaktan öte, bizzat erkek egemenliğini giderek, sınıfsal eşitsizliği sağlamak için ortaya çıkmıştır. Bkz. F.Engels; **Ailenin Özel Mülkiyetin Devletin Kökeni**, Sol Yayınları, İstanbul, 1978.

AMA KADINA YÖNELİK ŞİDDET SÜRÜYOR.....

Böyle bir sürecin içerisinde meşruiyeti, en azından tutum açıklamaları çerçevesinde yitilmeye yüz tuttu kadına yönelik şiddetin. Ancak tutumla durum arasında bariz bir fark olduğunu görmek için bilimsel araştırma sonuçlarına başvurmaya ihtiyaç yok. Üçüncü sayfa haberlerine, çevremizdeki ilişkilere hatta biraz cesaret gösterip kendi ilişkilerimize bakmak yeterli. Vaktiyle Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nı başlatan kadınlar bir uyarı almışlardı: "Dayak şiddetin geçerli olduğu toplumların her alanında var. (...) yaygınlık taşıyan bu olgunun sadece bir yönüne, kadına yönelik olanına eğilmek yanlış bir yaklaşım"³ diye. Bu yazı da bir başka eksikliği içerecek kimilerine göre. Kişisel olarak psikolojik şiddeti fiziki şiddetten ayırmamam da, fiziki şiddetin bile bireysel, toplumsal ve hukuki suç olarak algılanmasının güç olduğu bir ortamda tartışmalarımı yalnızca fiziki şiddetle sınırlıyorum. Ve bu en vahşi bağlamında, aslında hiç de göreceliliğe açık olmayan yanıyla gündeme getiriyorum kadına yönelik şiddeti. Ama bu hiç bir görecelilik içermeyen apaçık insanlık suçunun dahi algılanmasında/tanımlanmasında sorunlar olduğunu biliyoruz. "Arada bir" bir tokat, "yalnızca" bir kez olmuş bir dayak, mağdurun çeşitli dozlardaki "suçluluğu"⁴, ya da asıl suçlunun "sorunları"⁵ fiziki şiddetin hoşgörülerek algılanmamasına/tanımlanmamasına neden olmaktadır.

Birinci ve ikinci dalga kadın hareketlerinin biçimsel ve toplumsal duyarlılık artırıcı sonuçları kuşkusuz aile içi şiddet üzerinde de çok etkili oldu yukarıda görüldüğü gibi; ancak, bu vesileyle "özel olanın ne denli politik olduğu" ortaya korsa da, bu mücadeleyi verenler dahi genelde özel alana saklı bu insanlık suçunu kamusal alana taşıyarak örnek sergilemekten imtina ettiler. Diğer bir deyişle, yazının başından beri ortaya koymaya çalıştığım birinci ve ikinci dalga kadın hareketiyle etkileşim içindeki önceleri yasal sonraları tutumsal dönüşüm ve tüm bu değişikliklerin günlük yaşam pratiklerine yansıyamaması kadına yönelik şiddet konusunda da kendini gösteriyor. Yasalar, kadına yönelik şiddete karşı oldukça ciddi yaptırımlar içeriyor; kadına şiddet uygulanmasını onaylayan bir tutum bildirmek azalıyor ve meşru bulunmayıp tepki doğuruyor; ancak yine de kadına yönelik şiddet sürüyor. Daha önce de değindiğim gibi, özel alanda geçen bu cinsiyetçi davranış genelde "kol kırılır, yen içinde" öğretisi içinde yaşanıyor; aile dışına "su sızıyor". Ancak yine de çeşitli alan araştırmalarında buzdağının, görünen kısmının olsa dahi, vahameti sergileniyor.

³ **Bağır! Herkes Duysun**, Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul, 1988, s.11.

⁴ Kadının geleneksel rollerini/ erkeğe hizmeti aksatması. Örneğin, erkeğin yemeğini zamanında hazırlamaması, yemeğin tadının bozuk olması, eve geç kalması, erkeğin onaylamadığı kişilerle görüşmesi, kıskançlık göstermesi, giyiminin erkeğin istediği gibi olmaması, namusuna dikkat etmemesi, cinsel ilişkiye girmek istememesi, ortak çocukların "kusuru" gibi erkek üzerinden okunan bir çok gerekçe. Söz konusu "suçlar"ın çoğunun erkeğin hakları olduğuna da ayrıca dikkat çekmek isterim.

⁵ Erkeğin ekonomik sorunları, işsizliği, başkasına sinirlenmiş olması, psikolojik durumu, sarhoşluğu, ayyaşlığı vs. Bu sorunları kadının kendi için dile getirmesi ise, çifte standardın bir diğer örneği olarak şiddet görmesinin nedenleri arasına girebilmektedir. Tabii kadın bunları yerine getirmeye ve giderek mazeret olarak göstermeye cüret edebilirse...

Şiddet özel alana saklıdır:

Verilerinden yaralanacağım üç kitapta⁶ birinde şiddetin neredeyse tamamen (%94) ev içinde geçtiği belgeleniyor.⁷ Ataerkil öğretilerin davranışlardaki egemenliği bu mahremiyet duygusuyla pekişmekte ve 1990'ların ortalarında, Ankara, İstanbul ve İzmir'de gerçekleştirilen araştırmada şiddet gören kadınların %73'ünün sabredip katlandığı görülmektedir.⁸ Sivas, Adıyaman, Denizli ve Kırklareli'nde 2002'de gerçekleştirilen bir diğer araştırmada ise, kadınların %59'unun şiddet davranışına tepkileriyle ilgili soruyu yanıtsız bıraktıkları yahut karşılık vermedikleri görülmektedir. Her iki araştırmada verilen tepkilerin kişisel mücadeleyle sınırlı kaldığı bir başka çarpıcı veridir: Üç büyük ilde kadınlar %17 oranında sözle tepki verirken, ikinci araştırmadaki kadınların %18'i bağırdıklarını, %9'u ağır şeyler söylediklerini, %2'si bir şeyler fırlattıklarını, %2'si vurduklarını belirtmektedirler. Her iki araştırmada da diğer tepkiler şıkkı açıklanmamış olup %10 düzeyindedir. Açıklanan ve nicel olarak egemenlik arzeden tepkilerin bireysel, dolayısıyla özel alanda kalması; mücadelenin, verile bile kamusal alana aktarılmaması dikkat çekicidir. Böyle bir tepki verme biçimi, mağdurun kamusal ajanlara (çevre baskısı, güvenlik güçleri, hukuk, medya vs.) güven sorunuyla ilişkilidir; kadınların, mercilerin sistemin bir parçası olduğunu yani bu mücadelelerinin kamusal alanda zaten kırılacağını toplumsallaşırken öğrenmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca her iki araştırmada da soru şıklarına, böyle bir kamusal tepki alternatifinin konmamış olması dikkate değerdir. Oysa üç büyük ilde gerçekleştirilen araştırmada, kadının kendisine uygulanan şiddete vereceği tepkiler arasında olayı aile dışına taşıma **davranışı** yer almadığı halde; kadının şiddete karşı **tutumunu** ölçmeyi⁹ amaçlayan sorudaki şıklar arasında, tepkinin aile dışına aktarılmasını içeren cümleler bulunmaktadır: Kadınlara, kızları kocalarından kötü davranış görse ne yapmasını isteyecekleri sorulmuş; %12'si boşanmasını, %8'i terketmesini, %9'u başkalarından yardım istemesini, %3'ü şikayet etmesini isteyeceklerini belirtmişlerdir. Sabretmesini (%45), küsmesini(%5)¹⁰ isteyenlerin oranı yüksekse de, en azından anket kağıdı şıklarında, tutumsal bazda, kamusal tepkilerin de yer aldığı ve destek bulduğu ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, aynı şıkların, anket uygulanan kadınların kendilerine yönelik şiddete verecekleri tepkiler arasında yer almaması dikkat çekicidir.

Türkiye genelinde niteliksel ve niceliksel bir araştırmanın ürünü olup tarihsel ve kısmen teorik bir girişle de zenginleşen, A.G.Altınay ve Y.Arat'ın kitaplarının anket çalışması 2007 ilkbaharında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla daha önce özetlemeye çalıştığım yasal ve

⁶ T.Günşen İçli, A.Öğün, N.Özcan; **Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu**, TC Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995. F.Kocacık; **Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 2004. A.G.Altınay, Y.Arat; **Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, 2007.

⁷ T.Günşen İçli, A.Öğün; N.Özcan; **agy.**, s.39.

⁸ **ibid.**; s.32.

⁹ Alan araştırmaları tutum ve davranışlara yönelik sorulardan oluşur. Tutum bir zihin süreci olduğundan başkası tarafından öğrenilmesi kişinin bu konudaki bildirimine ve yahut bu tutumdan kaynaklandığı varsayılan davranışının bilinmesine bağlıdır. Kişinin doğru bildirimde bulunmama olasılığı aynı konudaki davranış sorgulanarak kontrol edilir. Ama tabii ki herhalükarda kişinin doğru tutumuna ulaşmak %100 mümkün değildir. Tutumlar, eylemin riskini taşımadıkları için genelde davranışlardan daha cüretkardırlar.

¹⁰ **ibid.**; s.33.

tutumsal dönüşümün etkilerini, hem sorular hem de tepkiler bağlamında örneklemektedir. Söz konusu araştırmaya göre, mağdur kadınların ancak %51'i bu şiddeti başkalarına aktarabilmektedirler.¹¹ Bu anket çalışmasında şiddet gören kadının şikayetini kamusal alana taşınmasıyla ilgili sorular yer almaktadır. Ancak alan çalışmasının uygulandığı tüm kadınların ancak %4'ünün, çevresinde Ailenin Korunmasına Dair Kanun'dan yararlanan birilerinin bulunduğunu bildirdiği görülmektedir. Zaten Kanun'u duymayanların oranı %43'tür.¹² Söz konusu veri, araştırma kapsamında değerlendirilen kadınlardan şiddet görenlerin tepkisini hangi oranda devlet mercilerine yansıttığını göstermese de dolaylı bir tespit bulunmaya çalışılmıştır. Şiddete maruz kalma hipotetik bir kurguyla sorulduğunda, "eşi bugün dayak atacak olsa" ne tepkide bulunacağı ölçüldüğünde¹³, "mahkemeye gider, boşanırım" %11; "polise giderim, karakola şikayet ederim", "ileri giderse polisi ararım, mahkemeye giderim. Sürekli olursa kadınları Koruma derneği'ne giderim" %2.1; "onu evden atarım, mahkeme kararı çıkarırım, eve yaklaşamaz" %0.4 verileriyle karşılaşılmaktadır. Haklarının bilincine verileceği bildirilen bu tepkiler, geleneksel tepkilerin yanında oldukça düşük oranlardadır, ama umut ışığıdır. Yoksa "bir şey yapmam. Tepki vermem. Alttan alırım. Çocuklarım için katlanırım. Gidecek yerim yok, susarım otururum" tutumunun Türkiye genelinde %24, Doğu'da ise %46 oranında bulunması asıl sonuçtur.

Kadına yönelik şiddet ile tarafların eğitim durumu ilişkisi tartışmalıdır:

Yukarıdaki yanıtta zımnen çıkarıldığı, teoride ve söylemde sıklıkla değinildiği, medya ve kişiler arası iletişimde hep vurgulandığı gibi kadının eğitim yaşamına katılımı tüm cinsiyetçi sorunlar gibi, kadına yönelik şiddetin de çözümlerinden başlıcasıdır. Nitekim tam doğrusal bir çizgi izlemese de, kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, şiddet görme oranının düştüğü görülmektedir: Okur yazar olmayan kadınlarda bu oran %43 iken; üniversite mezunu kadınlarda %12'dir.¹⁴ Bu sonuçtan çıkarak, yukarıdaki klasik öngörünün teyid ettiğini belirtmenin ötesinde, her yüz üniversite mezunu kadından on ikisinin şiddet gördüğünün altını çizmek önemlidir. Üstelik, mahremiyette cereyan eden bu fiili açıklamanın, sözde özgürleşmiş (emancipated), hatta belki de bu konuda ahkam kesen bir kadın tarafından kamusal alana taşınmasının ne denli engelli olduğunu düşünürsek, söz konusu oranın yine buzdağının görünen yüzü olduğunu belirtmek kaçınılmazdır. Bir diğer deyişle, üzerinde "eşitmişlik" baskısı olmayan daha düşük eğitim düzeyinden kadınların, kendileri ve yarattıkları imajla sanki bireysel olarak kadınlık durumunu aşabilmiş gibi sunan aydın kadınlardan daha "dürüst" yanıt verme eğiliminde oldukları bililmektedir. Dünya çapındaki çeşitli istatistiki verilere göre statüyle ilişkisi umulduğu kadar anlamlı olmayan şiddet görme durumundaki eğitime göre farklılığın nedenlerinden birinin, şiddetin aşağı sosyo kültürel kategorilerdeki kadınlar tarafından, yukarı sosyokültürel kategorilerdeki kadınlara göre daha kolay dillendirilebilmesi olduğu iddialar arasındadır. Bu yüzden mahremiyete dair alanlardaki çalışmalarda sosyolojik araştırma yöntemleri genel bir veri sunarken psikolojiyle ilişkilendirilebilecek derinlemesine görüşmeler daha ayrıntıya inebilmektedir.¹⁵

¹¹ A.G.Altınay, Y.Arat; **agy.**, s.80.

¹² **ibid.**, s.97.

¹³ **ibid.**, s.94.

¹⁴ **ibid.**; s.83.

¹⁵ Bu sonuç bağlamında değil, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda olmasına karşın, Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması'nda niteliksel yöntemin kullanılmış olması kitabı daha da değerli kılmaktadır.

Bu arada yalnızca kadının değil, erkeğin eğitiminin de kadına yönelik şiddeti önleyebileceği hipotetik olarak kabul görür. Nitekim aynı araştırmaya göre, okur yazar olmayan erkeklerin yarısı karılarına şiddet uygularken; üniversite mezunlarında bu oran yaklaşık beşte bire düşmektedir.¹⁶ Karşılaştırma yapılmaksızın üniversite mezunu erkeklerdeki şiddet uygulama davranışına dikkat edildiğinde sonucun vahameti ortadadır. Ayrıca, Sivas, Adıyaman, Denizli ve Kırklareli’nde uygulanan araştırmanın sonucu, yüksek okul mezunu erkeklerin %77’sinin şiddet uyguladığını veriyeye dökerken, ilkokul mezunlarında bu oranın %16 olduğunu göstererek formel erkek eğitiminin şiddete karşı ne denli çözüm olduğunu düşündürmektedir.¹⁷

Anket çalışmalarının uygulama ve değerlendirilmelerinin genel sorunlarından biri olarak elimizdeki sonuçlar tüm değerliliklerine rağmen kısıtlıdır. Örneğin bu “eğitimli erkeklerin” hangi düzeyde eğitimi olan eşlerine şiddet uyguladıklarını bilmiyoruz. Özellikle ikinci dalga kadın hareketinin ardından cinsiyetçi hiyerarşide açılan gediğin erkeklik durumunu da derinden etkilemesi kaçınılmazdı. Sosyoekonomik imkan ve statülerdeki kadın yükselişinin (promotion), durgun (latent) ve/veya sinsi bir erkek rövanşına neden olduğu son yirmi beş yılın önemli feminist tartışmalarındandır.¹⁸ İki cinsiyet arasında henüz altildelemiş yegane evrensel fark fiziki güçtür; dolayısıyla özellikle anonim sokak şiddeti (tecavüz, kadınlara yönelik seri cinayetler) ile ev içi şiddet (dayak, eşe tecavüz vs.) azalmak şöyle dursun, belki de, aynı oranda açıklanmasa dahi artmaktadır. Ama baştan beri açıklamaya çalıştığım gibi bu ayrımcılık özellikle mahrem ve gizli cereyan etmektedir; bu şiddeti uygulayanların pek çoğu tutum bildirimlerinde eşitlikçi yanıtlar vermektedirler; çünkü cinsiyetçilik meşruiyetini toplumsal bağlamda yitirmişti, hegemonik olan retorik budur; ama davranışlar retorikle örtüşmeyebilmekte, hatta bu retoriğe tepki niteliği taşımaktadırlar. Dolayısıyla aleniye dökmüşlüğü, anket yanıtlarına yansımaları güçtür. Hatta bu rövanşı uygulayanların çoğu en bilinen savunma mekanizmalarına göre davranmakta; ya inkar yolunu seçmekte ya da bir tepki oluşturarak (reaction formation) sanki feminist değerlerin bayraktarlığını yapmaktadırlar.¹⁹ Bu yorumu doğrudan belgeleyecek anket verilerine her üç kitapta da rastlanmasa dahi, kadınların özgürleşmesi ve şiddete karşı güçlenmesi gibi bir sonuca yol açacağı düşünülen ekonomik bağımsızlığın bu gizli şiddeti körüklediğini gösterir veri yukarıda açıklamaya çalıştıklarımın önemli bir belgesidir aslında: “Kadınların aileye kocalarından daha çok gelir getirmesi, fiziksel şiddet riskini en az iki misli artırmakta, bu durumda olan her üç kadından ikisi fiziksel şiddete maruz kalmaktadır.”²⁰

Mağdurenin şiddeti itirafı güçtür:

Genel bir değerlendirme yapıldığında yalnızca üç büyük ilde gerçekleştirilen araştırmada kadınların %21’i²¹; Sivas, Denizli, Adıyaman ve Kırklareli’nde gerçekleştirilen araştırmada

¹⁶ *ibid.*, s.83.

¹⁷ F.Kocacık; *agy*, s.98.

¹⁸ Örneğin bkz.S.Faludi; *Backlash, The Undeclared War Against Women*, Crown Publishers, USA, 1991.

¹⁹ Bu ikinci mekanizmanın en kolay açıklaması Don Juan karakteri üzerinden yapılagelmiştir: Hızlı çapkın Don Juan aslında, bilindiği gibi iktidarsızdır. “Kadınlardan çok feminist” erkeklerin de bu parlak gösteriyle nasıl cinsiyetçi davranışı gizlediklerine dikkat çekmek isterim.

²⁰ *ibid.*; s.85

²¹ T.Günşen İçli, A.Öğün, N.Özcan; *agy*.s.36.

kadınların %56'sı²², Türkiye genelinde gerçekleştirilen araştırmada ise kadınların %34.5'i²³ şiddet gördüklerini bildirmişlerdir. Sonucu araştırmanın özeleştirisinde bu oranın gerçeği yansıtmadığı sorgulanmış, kabullenmesi ve paylaşılması zor olan bu konunun anketteki sonuçları tartışılabilir kıldığı belirtilmiştir.²⁴ Şiddet konusundaki araştırmalarda algı/farkındalık ve bu farkındalığa ulaşılsa dahi durumun üçüncü şahıslara "itirafı"nı ölçmek metodolojik güçlüklerden biridir. Yine de özellikle benzer yorumlarla zenginleştirildiğinde her üç araştırmanın verileri çok değerlidir. Bu davranış bozukluğunun tutum düzeyinde ne denli dışlandığını görmek de araştırmaların sonucuyla mümkündür: Sivas, Denizli, Kırklareli, Adıyaman'da uygulanan araştırmanın deneklerinin %95'i şiddeti doğru bulmadıklarını belirtmektedir²⁵; Türkiye genelinde ise "haklı şiddet yoktur" diyenlerin oranı %89'dur.²⁶ Kadına yönelik şiddeti onaylamamak bir tutumdur; şiddeti bilfiil uygulamak veya şiddete uğrayıp bunu "yen içinde" saklamak ise davranış. Kuşkusuz aile içi şiddetin kamusal alana taşınması kadının ekonomik bağımsızlığı ve farkındalık düzeyi kadar, toplumun ikiyüzlülüğüyle de ilgilidir. Nitekim, komşusunun eşinden dayak yediğini duyanların yalnızca %13'ü polisi aramayı düşüneneğini, %3'ü kadını mahkemeye, %0.7'si boşanmaya, %0.3'ü sığınmaevine yönlendireceğini belirtmektedir. Geri kalan büyük çoğunluk (%45) birşey yapmayacağını ve karı koca arasına girmeyeceğini bildirmektedir.²⁷ Dolayısıyla kadına yönelik şiddet hala bir aile içi sorun olarak algılanmaktadır. Olayın tanıkları bunu toplumsal bir sorun olarak algılamaktan uzaktır. Hatta "mahalle baskısı", bir yolunu bulup da bu suçu toplumsal ya da hukuki yargıya taşıma cesareti gösteren kadını olumsuzlama eğilimi taşıyabilmektedir. Kadına yönelik şiddeti tutum boyutunda reddeden çoğunluk, söz konusu eyleme karşı mücadele etme cesaretini gösteren mağduru "olayı büyütmemesi" telkinlerine tabi tutabilecek kadar tutum-davranış çelişkisinde. Bu noktada hegemonik olan "ailenin/erkeğin egemenliği" dir.

ŞİDDET BİR İNSANLIK SUÇUDUR:

Şiddet cinsiyetler ötesi bir insanlık suçudur. Ancak dünya yüzünde bir tek kadının dahi sırf kadın olduğu için erkekten şiddet gördüğü bir durumda tüm diğer kadınların da aynı risk grubunda olduğu bir gerçektir. Ters karikatürü durumlar (kadının erkeğe şiddet uygulaması), ya gerçekten istisna , ya hukukun fiziki gerçeklerden çıkarak tanımladığı gibi nefis-i müdafaa ya da medyanın "acayip"ten nemalanmasıdır. Kadına yönelik şiddet hala kültürlerüstüdür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi veya kadınların yüksek statüleri bu riski sınırlamaktan uzaktır.²⁸

²² F.Kocacık; **agy**, s.83.

²³ A.G.Altınay,Y.Arat; **agy**, s.78.

²⁴ **ibid.**; s.79-80.

²⁵ F.Kocacık; **agy**, s.84.

²⁶ A.G.Altınay,Y.Arat; **agy**, s.75.

²⁷ **ibid.**; s.95.

²⁸ Bir örnek: Ünlü Fransız aktör Jean Louis Trintignant ile yönetmen-feminist Nadine Trintignant'ın kızı, dört çocuk annesi, dört kez Cesar ödülüne aday gösterilmiş ünlü oyuncu, feminist ve savaş karşıtı eylemci Marie Trintignant 2003 yılında, Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta bir otele, Noir Désire grubunun solisti erkek arkadaşı Bertrand Cantat'dan gördüğü şiddet üzerine öldü. B. Cantat Litvanya'da sekiz yıl hapse mahkum oldu. Cezasını çekmekte olduğu Fransa'da, hapishanedeki iyi hali nedeniyle, kadın gruplarının şiddeti özendirceği biçimindeki

Hukuki ve toplumsal dönüşüm toplumsal bilişsel kategorilerdeki cinsiyetçiliği ortadan kaldıramamıştır. Dolayısıyla mücadele sınıflar ve kültürler ötesindedir. Doğası gereği seçkinlerin başını çektiği kadın hareketinin tutumlarda cinsiyetçiliğin meşruiyetini yitirmedeki katkısı büyüktür; ancak yeni dönem kadın hareketi militanlarının “öteki” için vaaz vererek değil, bizzat model oluşturarak “öteki”nden farklı olmadığını kendine ve başkalarına göstermesi tutum-davranış çelişkisinden doğan ikiyüzlülüğü yıkmada çarpıcı bir etki yapacaktır.²⁹ Ayrıca,pedagojik olarak kesinlikle kabul edildiği gibi, özellikle üst statüdeki (bu durumda seçkin kadın) modellik üzerinden yaratacağı etki, didaktik olarak yaratacağı etkinin çok üzerindedir. Haydi kadınlar itirafa, suç sizin suçunuz değildir. Bir adım ötesi ise bu “suç”u işleyenlerin itiraflarıdır. Suç aslında onların da değil, cinsiyetçi düzen ve öğretilerindedir.

muhalafetine rağmen, 2007’de tahliye edildi ve içlerinde birçok kadının da bulunduğu hayranları onu hapishanenin kapısında sevgi gösterileriyle karşıladı.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=7494795> (19 Eylül 2010)

²⁹ Şiddete uğrayan seçkin kadınların itiraflarının ve şiddet uygulayan seçkin erkeklerin özeleştirilerinin şiddete karşı mücadelenin toplumsal kırılma noktasını oluşturacağı kanaatindeyim. Kadınlık durumuyla ilgili bir başka olayı örnek vermek belki daha açıklayıcı olacaktır. 5 Nisan 1974’te Fransa’da yayımlanan *Nouvel Observateur* dergisinde, içerisinde Simone de Beauvoir, Catherine Deneuve, Marguerite Duras, Jeanne Moreau, Françoise Sagan, Agnes Varda, Nadine Trintignant gibi Fransız ve uluslararası kamuoyuna mal olmuş 343 kadının imzasıyla kürtaj hakkında bir dilekçe yer aldı. Kürtajın yasal suç olmasına karşı çıkan bu kadınlar, tıpkı her yıl bir milyon Fransız kadını gibi, illegal yöntemlerle kürtaj yaptırdıklarını bildirmekteydiler. Derginin aynı sayısında 252 hekimin, ki sayıları 1973’te 300’e ulaşacaktı, kürtaj yaptıklarını itiraf eden dilekçesi de yer alıyordu. Bu sürecin sonucunda Fransa’da kürtaj yasalaştı. Ama daha da önemlisi seçkinlerin modelliği aracılığıyla, kadınlar ve genel kamuoyu, kadının kendi vücuduyla ilgili egemenlik hakkının meşruiyetini benimsemeye başladı.

Öte yandan, 343’lerin Manifestosu, Dreyfus Davası’ndan beri aydınların kendilerini ifade biçimlerinden birine dönüşen dilekçeler serisinden biridir. Ancak söz konusu tepki dilekçeleri o güne dek erkek mücadelesinin bir örneği olduğu için, 343’lerin dilekçesi ayrı bir önem taşır. <http://8mars-online.fr/le-manifeste-des-343?lang=fr> (19 Eylül 2010)